

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

СИМБІРСЬКА ЄЛИЗАВЕТА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 347.9

**НАЛЕЖНІСТЬ І ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ
ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ**

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор

Бичкова Світлана Сергіївна,

Національна академія внутрішніх справ,

завідувач кафедри цивільного права і процесу

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Фурса Світлана Ярославівна,

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка,

завідувач кафедри нотаріального та
виконавчого процесу і адвокатури

кандидат юридичних наук, доцент

Сакара Наталія Юріївна,

Верховний Суд,

суддя Касаційного цивільного суду

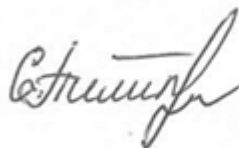
Захист відбудеться «28» листопада 2019 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 26.007.04 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

Автореферат розісланий «26» жовтня 2019 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

С. А. Пилипенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реалізація принципу змагальності сторін є запорукою досягнення завдань цивільного судочинства, серед яких основне місце відведено ефективному захисту порушених, невизнаних та оспорюваних прав, свобод та інтересів. Учасники судового процесу є рівними у своїх змагальних правах, тобто наділені однаковими правомочностями щодо подання суду доказів на підтвердження окремих фактів чи обставин справи. Суд при цьому виступає незалежним органом оцінки поданих учасниками доказів, що є гарантією всебічного, повного та безпосереднього дослідження судом обставин справи.

Процес дослідження доказів передбачає перевірку останніх на відповідність визначеним процесуальним законом критеріям, серед яких провідне місце відведено належності та допустимості. Вказані критерії є основоположними для правильного вирішення справи, саме тому їх дослідження становить особливу актуальність та значимість для розвитку науки цивільного процесуального права.

Ефективність дослідження доказів на відповідність їх критеріям належності та допустимості на сьогодні ускладнюється відсутністю чітко визначеного законом алгоритму процесуальних дій, виконання яких забезпечує повне і всебічне дослідження судом та учасниками справи доказів на відповідність їх зазначеним критеріям. Більше того, закон не містить визначення поняття «допустимості», в той час як «належність» окреслена обмежено.

Кожен з досліджуваних критеріїв (і належність, і допустимість) має власний зміст – сукупність складових елементів, наявність яких свідчить про відповідність доказу відповідному критерію, однак перелік таких елементів не визначений чітко процесуальним законом, що може мати наслідком неповне їх врахування судом при вирішенні справи.

Саме тому недосконалість законодавчих конструкцій та особливості правозастосовної практики сформулювали перед наукою ряд питань, вирішення яких дозволило б значно підвищити ефективність судового захисту порушених, невизнаних та оспорюваних прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб.

У вітчизняній правовій науці проблематиці доказування загалом та належності і допустимості доказів зокрема присвятили свої наукові праці такі вчені, як: С. С. Бичкова, В. А. Бігун, Ю. В. Білоусов, М. О. Гетманцев, К. В. Гусаров, К. Б. Дрогозюк, В. В. Комаров, Т. М. Кучер, О. М. Лазько, Д. Д. Луспеник, Н. Ю. Сакара, В. І. Тertiшніков, В. П. Феннич, С. Я. Фурса, Т. В. Цюра, Г. В. Чурпіта, М. Й. Штефан та інші.

Не зважаючи на наявний науковий інтерес до окремих аспектів належності та допустимості доказів у цивільному процесуальному праві, комплексне дослідження цієї проблематики не проводилося.

Враховуючи наявність невирішених питань щодо належності та допустимості доказів, необхідність аналізу правових норм, що регулюють

відповідні аспекти, задля встановлення корелюючого зв'язку з ефективністю судового захисту порушених, невизнаних та оспорюваних прав, свобод та інтересів, відповідне дослідження є актуальним та таким, що заповнює зазначену наукову нішу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано з урахуванням основних положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки, схваленої указом Президента України від 20 травня 2015 року, Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої указом Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 року № 275, планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2015 – 2019 роки.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення особливостей застосування окремих критеріїв оцінки доказів у цивільному процесі, таких, як належність та допустимість, а також їх значимості для правильного вирішення справи.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *задачі*:

- дослідити особливості становлення наукової думки щодо належності та допустимості доказів;
- визначити еволюцію правового регулювання критеріїв належності та допустимості доказів;
- встановити особливості правової регламентації належності та допустимості доказів на основі аналізу зарубіжного досвіду;
- уточнити детермінацію поняття належності доказів у цивільному процесі;
- виділити основні змістовні ознаки належного доказу;
- охарактеризувати значимість належності доказів для вирішення справи;
- визначити процесуальні особливості оцінки доказів на підставі застосування критерію належності;
- сформулювати зміст критерію допустимості доказів у цивільному процесі;
- визначити значення застосування критерію допустимості;
- дослідити процесуальну регламентацію діяльності відповідних суб'єктів по встановленню допустимості доказів;
- надати пропозиції щодо удосконалення цивільного процесуального законодавства України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час оцінки доказів.

Предметом дослідження є належність та допустимість доказів у цивільному процесі України.

Методи дослідження. Методологія дослідження обумовлена його метою та завданнями. Її основу сформували загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ. Зокрема, історико-правовий метод забезпечив можливість визначити еволюцію правового регулювання та правової думки щодо належності та допустимості доказів (підрозділ 1.1 та 1.2). Порівняльно-правовий метод допоміг виокремити ефективні рішення щодо удосконалення правового регулювання належності та допустимості доказів на підставі аналізу досвіду зарубіжних країн (підрозділ 1.3). Діалектичний метод наукового пізнання сприяв розумінню суті належності та допустимості доказів; із застосуванням системного методу вдалося виокремити структурні елементи змісту критеріїв належності та допустимості (підрозділи 2.1 та 3.1). Окрім того, вказані підрозділи містять результати, отримані внаслідок застосування аксіологічного підходу, що полягав у встановленні ціннісних орієнтирів застосування вказаних критеріїв оцінки доказів. Формально-юридичний метод сприяв визначенню процесуального порядку встановлення належності та допустимості доказів у цивільному процесі (підрозділи 2.2 та 3.2).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим комплексним науковим дослідженням, у якому на основі аналізу наукової думки щодо оцінки доказів, а також вітчизняного і зарубіжного досвіду правового регулювання належності та допустимості доказів сформульовані авторські висновки та пропозиції, які становлять наукову новизну:

вперше:

1) виокремлено періоди становлення критеріїв належності та допустимості доказів: 1) XIV-XV століття (процесуальний закон визначав окремі засоби доказування, оцінка доказів відбувалася з позиції значного впливу релігійних норм та правил соціального устрою); 2) XVI-XVIII століття (відсутній чіткий розподіл процесів на цивільний та кримінальний, закріплення обмеження процесуального порядку отримання та застосування доказів при вирішенні справи, що встановлювало допустимість останніх, а також існування норм, що характеризували зміст доказів, тобто окремих елементів належності); 3) XIX століття (межі допустимості доказів визначались не лише відповідністю форми їх закріплення передбаченим у законі засобом доказування, а й обов'язковими вимогами до окремих з таких засобів); 4) перша половина XX століття (ефективні спроби прийняття процесуальних кодексів, законодавче закріплення цивільного процесу, в оцінці доказів верховенство отримала належність; допустимість доказів визначалась у другу чергу); 5) друга половина XX століття і до наших днів (утвердження та закріплення самостійних критеріїв оцінки доказів – належності та допустимості, розвиток правозастосовної практики);

2) визначено основні змістовні ознаки належного доказу, до яких віднесено: його необхідність для вирішення справи; сприяння досягненню мети доказування – встановленню обставин і фактів у справі; здатність підтвердити або спростувати обставини, які обґрунтовують заявлені вимоги або заперечення учасників справи чи мають інше значення для справи і підлягають встановленню при вирішенні справи та ухваленні судового рішення; наявність

зв'язку змісту доказу із предметом доказування; наявність зв'язку змісту доказу із умовами існування обставин, що підлягають встановленню для вирішення справи та ухвалення судового рішення; визначення в результаті розумової і процесуальної діяльності суду;

3) обґрунтовано положення щодо необхідності закріплення на законодавчому рівні презумпції законності походження та порядку отримання доказів у випадках, коли походження чи порядок отримання доказу не визначений та при цьому не порушуються права інших осіб;

удосконалено:

4) зміст поняття належних доказів, які визначено як докази, що здатні підтвердити або спростувати обставини, які обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення учасників справи або мають інше значення для вирішення справи, зміст яких пов'язаний з предметом доказування або з умовами існування обставин, що підлягають встановленню для вирішення справи та для ухвалення судового рішення, визначаються за наслідком процесуальної і розумової діяльності суду;

5) значення належності доказів у цивільному процесі, що виражається, перш за все, у праві учасників справи та обов'язку суду систематизувати доказовий матеріал, визначити коло тих доказів, які дійсно мають значення для вирішення справи, й виключити з провадження ті докази, які тільки завантажують процес зайвою інформацією та можуть негативно вплинути на судочинство, зокрема, спричинити затягування розгляду справи, відволікти увагу судді від важливих обставин, що мають значення вирішення для справи, а також загалом ускладнити розгляд справи;

6) дефініцію допустимості доказів у цивільному процесі, яку визначено як законодавчий критерій оцінки доказів у процесі доказування, зміст якого полягає в отриманні та поданні до суду доказів у порядку, встановленому або не забороненому законом, а також у подальшому врахуванні судом при вирішенні справи лише тих доказів та засобів доказування, що прямо визначені в законі, а у випадку відсутності такого визначення – тих, що не заборонені законом;

7) процес дослідження та оцінки доказів на предмет їх допустимості, що вимагає від суду встановлення наявності чи відсутності певних змістовних елементів відповідного критерію, а саме: законності джерела походження доказу; підтвердження конкретної обставини визначеним у законі засобом доказування; дотримання закріпленої у нормативних актах процедури подання доказів до суду, що, в свою чергу, включає декілька деталізуючих критеріїв: подання доказів суб'єктом, що наділений відповідним правом, або витребування доказів судом; дотримання визначених законом строків подання доказу до суду; подання доказів у встановленому процесуальному порядку;

дістало подальший розвиток:

8) положення щодо виокремлення та з'ясування суті стадій виконання судом та учасниками справи своїх процесуальних обов'язків щодо оцінки доказів на предмет їх відповідності критерію належності: підготовча стадія – оцінка доказів учасниками справи на початкових стадіях доказування у процесі

викладення обставин, якими обґрунтовуються їх вимоги або заперечення, зазначаються докази, що підтверджують такі обставини; попередня (формальна) стадія – оцінка доказів судом та учасниками справи у процесі судового доказування під час формування предмета доказування та збирання доказів у процесі вирішення судом питань щодо відкриття провадження у справі, забезпечення доказів та збирання доказів з ініціативи суду у випадках, передбачених цивільним процесуальним законодавством; остаточна стадія – оцінка доказів судом на завершальному етапі доказування, на підставі дослідження усіх наявних у справі доказів (кожного окремо і всіх разом в сукупності та взаємозв'язку);

9) визначення стадій вирішення питання про допустимість доказів у цивільному процесі, а саме: перша стадія – оцінка доказу на предмет його відповідності критерію допустимості суб'єктом подання доказу до суду під час збирання доказів до моменту їх подання; друга стадія – оцінка доказу на предмет його відповідності критерію допустимості усіма учасниками справи (окрім суб'єкта подання доказу) одразу після отримання доказів від суб'єкта їх подання та протягом усього часу розгляду справи (у разі виявлення ознак недопустимості – направлення відповідного клопотання до суду про неможливість врахування судом поданого доказу через його недопустимість); третя стадія – вирішення судом питання про допустимість доказу з урахуванням позицій учасників справи; четверта стадія (наявна у випадку, коли учасники справи скористались своїм правом на апеляційне чи касаційне оскарження рішення суду) – перевірка правильності вирішення судами першої та/або апеляційної інстанції питання про допустимість доказів в порядку апеляційного та касаційного провадження.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання сформульованих у дисертації висновків та пропозицій:

– у *науково-дослідній роботі* – під час проведення подальших наукових правових досліджень процесу доказування;

– у *законотворчій діяльності* – при розробленні пропозицій щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства України;

– у *правозастосовній діяльності* – під час розгляду і вирішення цивільних справ в судах усіх інстанцій (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Деснянського районного суду м. Києва від 17 липня 2019 року);

– у *навчально-методичній роботі* – при викладанні навчальної дисципліни «Цивільне право та процес», «Сучасні аспекти цивільного права та процесу», «Особливості розгляду окремих категорій цивільних спорів», при підготовці навчально-методичних і дидактичних матеріалів з указаних дисциплін, які можуть бути рекомендовані до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 24 червня 2019 року).

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження оприлюднено на 4 науково-практичних конференціях, а саме: IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні правові та

гуманітарно-економічні проблеми в період реформування демократичного суспільства» (м. Кіровоград, 4 грудня 2015 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій» (м. Київ, 30 березня 2016 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасного розвитку цивільного, міжнародного морського, господарського та транспортного права» (м. Київ, 14-15 квітня 2016 р.); VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасного розвитку цивільного, міжнародного морського, господарського та транспортного права» (м. Київ, 11-12 квітня 2018 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації викладено в одинадцяти публікаціях, у тому числі у п'яти статтях у наукових фахових виданнях України, двох статтях у наукових періодичних виданнях інших держав, чотирьох тезах виступів на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації зумовлена метою та задачами дослідження. Робота складається з анотації державною та англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою дисертації, вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (200 найменувань на 19 сторінках) та одного додатка (на 2 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 225 сторінок; обсяг основного тексту – 204 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь наукової розробки проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначено мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, методи дослідження, визначено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів у законотворчій, правозастосовній діяльності, науково-дослідній роботі та освітньому процесі, зазначено дані про апробацію і публікації результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові та методологічні засади дослідження належності та допустимості доказів у цивільному процесі» складається з трьох підрозділів і присвячений окресленню стану наукової розробки та методології дослідження належності та допустимості доказів у цивільному процесі України, визначенню еволюції правового регулювання правил про належність та допустимість доказів у цивільному процесі України та правовій регламентації правил про належність та допустимість доказів у законодавстві інших держав.

У *підрозділі 1.1 «Стан наукової розробки проблеми та методологія дослідження належності та допустимості доказів у цивільному процесі»* встановлено, що розвиток наукової думки щодо дослідження належності та допустимості доказів включає наступні періоди: дореволюційний період (ознаменувався формулюванням базових положень щодо оцінки доказів у цивільному процесі та окремих аспектів критеріїв такої оцінки); радянський період (простежувався узагальнений і досить вузький підхід до визначення

критеріїв належності та допустимості доказів, наукова діяльність сприяла виключенню можливості потрапляння в сферу розумової діяльності судді фактичних даних, отриманих з не передбачених законом засобів доказування); пострадянський період (відбувається орієнтування на реформування судової системи, спостерігається науковий інтерес до розробки нових наукових концепцій щодо вирішення проблем доказів і доказування в цивільному процесі, критеріїв оцінки доказів); сучасний період (стан наукової розробки проблематики належності та допустимості доказів перебуває в позитивній динаміці, постійно змінюється, відповідно до вимог сучасності; активно вивчаються та запроваджуються досягнення зарубіжної науки). Однак сучасні наукові дослідження мають фрагментарний характер стосовно теоретичного опрацювання понять, значень і порядку процесуального встановлення належності та допустимості доказів як окремого цивільного процесуального інституту. Обґрунтовано, що правова природа належності та допустимості доказів потребує більш глибокого спеціального вивчення як з точки зору їх сутнісних ознак, так і з позиції встановлення чіткої процедури перевірки доказів на відповідність їх вказаним критеріям.

Окрема увага приділена методології дослідження належності та допустимості доказів у цивільному процесі, якій притаманна відносна універсальність інструментарію, що удосконалює загальнонаукові принципи та забезпечує створення нових пізнавальних засобів. Обґрунтовано необхідність застосування таких методів, як: діалектичний метод, історико-правовий та порівняльно-правовий метод, метод системного аналізу, формально-юридичний метод тощо.

У підрозділі 1.2 *«Еволюція правового регулювання правил про належність та допустимість доказів у цивільному процесі України»* виокремлено періоди становлення критеріїв належності та допустимості доказів: 1) XIV-XV століття (процесуальний закон визначав окремі засоби доказування, оцінка доказів відбувалася з позиції значного впливу релігійних норм та правил соціального устрою); 2) XVI-XVIII століття (відсутній чіткий розподіл процесів на цивільний та кримінальний, закріплення обмеження процесуального порядку отримання та застосування доказів при вирішенні справи, що характеризувало допустимість останніх, а також існування норм, що характеризували зміст доказів, тобто окремих елементів належності); 3) XIX століття (межі допустимості доказів визначались не лише відповідністю форми їх закріплення визначеним у законі засобом доказування, але й також обов'язковими вимогами до окремих з таких засобів); 4) перша половина XX століття (ефективні спроби прийняття процесуальних кодексів, законодавче закріплення цивільного процесу, в оцінці доказів верховенство отримала належність; допустимість доказів визначалась у другу чергу); 5) друга половина XX століття і до наших днів (утвердження та закріплення самостійних критеріїв оцінки доказів – належності та допустимості, розвиток правозастосовної практики).

У підрозділі 1.3 *«Правова регламентація правил про належність та допустимість доказів у законодавстві інших держав»* проведено аналіз правових регламентацій правил про належність та допустимість доказів в таких

країнах, як: ФРН, Франція, Англія, Болгарія, США. Встановлено, що американський цивільний процес відрізняється від вітчизняного наявністю більшого кола критеріїв оцінки доказів й досконалістю інституту належності та допустимості доказів. На основі аналізу національного процесуального законодавства зарубіжних країн відокремлені спільні риси правового регулювання в усіх країнах пострадянського простору, що обумовлено тривалим процесом єдиного розвитку наукової думки та законодавства. Зроблено висновок про доцільність врахування у вітчизняному цивільному процесі досвіду правового регулювання процесуально порядку застосування критеріїв належності та допустимості доказів Франції та Естонії.

Розділ 2 «Належність доказів у цивільному процесі» складається з двох підрозділів, у яких сформульовано поняття та визначено значення належності доказів і процесуальний порядок її встановлення у цивільному процесі.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та значення належності доказів у цивільному процесі»* належність доказів розглядається як критерій оцінки, за допомогою якого суд визначає, чи підлягає застосуванню доказ у судовому провадженні та чи містить він інформацію про обставини, що мають значення для справи та які необхідно встановити для її вирішення, або його необхідно відхилити як неналежний.

Сформульовано поняття належних доказів, під яким запропоновано розуміти докази, які здатні підтвердити або спростувати обставини, що обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення учасників справи або мають інше значення для справи, зміст яких пов'язаний з предметом доказування чи з умовами існування обставин, що підлягають встановленню для правильного вирішення справи та при ухваленні судового рішення, визначаються за наслідком процесуальної і розумової діяльності суду. Належні докази характеризуються необхідністю встановлення та значущістю обставин, які вони підтверджують, для обрання суддею норм матеріального та процесуального права, що підлягають застосуванню при вирішенні справи та ухваленні рішення. Виокремлено ознаки належного доказу у цивільному процесі, до яких слід віднести: 1) необхідність для вирішення справи; 2) сприяння досягненню мети доказування – встановленню обставин справ; 3) здатність підтвердити або спростувати обставини, які обґрунтовують заявлені вимоги або заперечення учасників справи або мають інше значення для справи та підлягають встановленню для правильного вирішення справи та ухвалення судового рішення; 4) наявність зв'язку змісту доказу із предметом доказування; 5) наявність зв'язку змісту доказу із умовами існування обставин, що підлягають встановленню для правильного вирішення справи та при ухваленні судового рішення; 6) визначаються за наслідком процесуальної і розумової діяльності суду. Визначено, що значення належності доказів у цивільному процесі виражається у праві учасників справи систематизувати доказовий матеріал для позитивного, на їх думку, вирішення справи та обов'язку суду, визначити коло тих доказів, які дійсно мають значення для справи й виключити з провадження ті докази, які лише завантажують процес зайвою інформацією та можуть негативно вплинути на судочинство, зокрема, спричинити затягування

розгляду справи, відволікти увагу судді від важливих обставин, що мають значення для справи, а також загалом ускладнити розгляд справи. За допомогою критерію належності доказів забезпечується належна оптимізація процесу доказування та попередження виникнення розосередження уваги судді через необхідність дослідження зайвих матеріалів.

У підрозділі 2.2 *«Процесуальний порядок встановлення належності доказів»* встановлено, що процесуальне законодавство не визначає чіткої послідовності дій та стадій визначення належності доказу. Принцип змагальності та обов'язок доведення учасниками справи обставин, на які вони посилаються, право обґрунтувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень вказують на значну роль учасників судового процесу у визначенні належності доказів або підстав для їх відхилення. Аргументовано, що порядок встановлення належності доказів в процесі доказування передбачає проходження процесуальних стадій оцінки доказів з урахуванням процесуальної і розумової діяльності суду та учасників процесу, особливостей різних форм судового провадження та інстанцій з метою об'єктивного з'ясування обставин, які мають значення для ухвалення законного рішення у справі. Якщо в процесі оцінки доказу буде визнаний неналежним, суд має відхилити його, з обов'язковим наведенням відповідного логічного обґрунтування у мотивувальній частині рішення. При цьому, результати процесуальної оцінки доказів судом на відміну від оцінки доказів, що здійснюється іншими учасниками судового процесу, мають обов'язково фіксуватися в процесуальних документах (ухвалі або рішенні).

Визначено, що оцінка доказів здійснюється на різних стадіях доказування та остаточно завершує його.

Встановлено, що виконання судом та учасниками справи своїх процесуальних обов'язків щодо оцінки доказів передбачає проходження таких стадій оцінки на предмет їх відповідності критерію належності: підготовча стадія – оцінка доказів учасниками справи на початкових стадіях доказування у процесі викладення обставин, якими обґрунтовуються їх вимоги або заперечення, зазначаються докази, що підтверджують такі обставини; попередня (формальна) стадія – оцінка доказів судом та учасниками справи у процесі судового доказування під час формування предмета доказування та збирання доказів у процесі вирішення судом питань щодо відкриття провадження у справі, забезпечення доказів та збирання доказів з ініціативи суду у випадках, передбачених цивільним процесуальним законодавством; остаточна стадія – оцінка доказів судом на завершальному етапі доказування, на підставі дослідження усіх наявних у справі доказів (кожного окремо та всіх разом в сукупності та взаємозв'язку). Суди апеляційної та касаційної інстанцій також оцінюють докази на предмет їх належності. У цьому випадку мова йде про контрольну оцінку під час перегляду цивільної справи у судах вищих інстанцій.

Розділ 3 «Допустимість доказів у цивільному процесі» складається з двох підрозділів, у яких досліджуються поняття та значення допустимості

доказів, а також визначається процесуальний порядок встановлення допустимості доказів у цивільному процесі.

У підрозділі 3.1 «Поняття та значення допустимості доказів у цивільному процесі» обґрунтовано, що допустимість доказів забезпечує не лише баланс приватного та публічного інтересу в процесі судового розгляду справи, але й сприяє відновленню порушених прав особи в порядку, встановленому законом. Дотримання вимог щодо допустимості доказів є гарантією недопущення порушення правових норм та суб'єктивних прав осіб, що ними закріплюються, в процесі доказування в суді.

Визначено, що допустимість доказів у цивільному процесі поєднує в собі три аспекти: вираження доказу у формі одного із засобів доказування, що визначені законом; законність процедури отримання доказів; можливість підтвердження певних обставин справи лише тими засобами доказування, які законом визначені як єдині, що можуть забезпечити таке підтвердження.

З метою уникнення випадків обмеження права особи на доказування запропоновано закріпити в законодавстві презумпцію законності походження та порядку отримання доказів у випадках, коли законодавством походження чи порядок отримання доказу не визначений, та при цьому не порушуються права інших осіб.

Допустимість доказів у цивільному процесі визначено як законодавчий критерій оцінки доказів та процесу доказування, зміст якого полягає в отриманні та поданні до суду доказів у порядку, встановленому або не забороненому законом, а також у подальшому врахуванні судом при вирішенні справи лише тих доказів та засобів доказування, що прямо визначені в законі, а у випадку відсутності такого визначення – тих, що не заборонені законом.

У підрозділі 3.2 «Процесуальний порядок встановлення допустимості доказів» визначено, що подані суду докази проходять подвійну оцінку на предмет їх відповідності критерію допустимості: на етапі подання доказів до суду таку оцінку їм повинен надати суб'єкт подання, а суд лише перевіряє відповідні дії суб'єкта подання та у випадку виникнення сумніву щодо допустимості доказу наділений обов'язком самостійного визначення допустимості доказу. Якщо ж, у випадках, визначених законом, суд за своєю ініціативою витребує докази, то він зобов'язаний здійснювати оцінку їх допустимості.

Встановлено, що вирішення питання про допустимість доказів у цивільному процесі відбувається стадійно: перша стадія – оцінка доказу на предмет його відповідності критерію допустимості суб'єктом подання доказу до суду під час зібрання доказів до моменту їх подання; друга стадія – оцінка доказу на предмет його відповідності критерію допустимості усіма учасниками справи (окрім суб'єкта подання доказу) одразу після отримання доказів від суб'єкта їх подання та протягом усього розгляду справи (у разі виявлення ознак недопустимості – направлення відповідного клопотання до суду про неможливість врахування судом поданого доказу через його недопустимість); третя стадія – вирішення судом питання про допустимість доказу, з урахуванням позицій учасників справи; четверта стадія (існує у випадку, якщо

учасники справи скористались своїм правом на апеляційне чи касаційне оскарження рішення суду) – перевірка правильності вирішення судами першої та/або апеляційної інстанції питання про допустимість доказів в порядку апеляційного та касаційного провадження.

Кожному засобу доказування притаманні індивідуальні особливості перевірки їх на предмет допустимості. Значна частина ознак критерію допустимості доказів безпосередньо чи опосередковано визначена в процесуальному законі, однак додаткові ознаки допустимості доказів визначаються судом при розгляді конкретних справ та з урахуванням їх особливостей. Від того, на скільки чітко та послідовно суддя застосовуватиме критерій перевірки допустимості доказів залежить ефективність усього судового розгляду справи.

Виокремлено ознаки, що в сукупності утворюють зміст критерію допустимості, а саме: законність джерела походження доказу; підтвердження конкретної обставини визначеним у законі засобом доказування; дотримання визначеної законом процедури подання доказів до суду, що, в свою чергу, включає декілька деталізуючих критеріїв: подання доказів суб'єктом, що наділений відповідним правом або витребування доказів судом; дотримання визначених законом строків подання доказу до суду; подання доказів у встановленому процесуальному порядку.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано нове вирішення наукових проблем, пов'язаних з визначенням належності та допустимості доказів у цивільному процесі як критеріїв їх оцінки, запропоновано механізми вдосконалення правової регламентації належності та допустимості доказів.

Основними теоретичними та практичними результатами дослідження, крім тих, що становлять наукову новизну, є такі:

1. Еволюція наукової думки щодо дослідження належності та допустимості доказів пройшла наступні періоди: дореволюційний період (формулювання базових положень щодо оцінки доказів у цивільному процесі та окремих аспектів критеріїв такої оцінки); радянський період (узагальнений і достатньо вузький підхід до визначення критеріїв належності та допустимості доказів, наукова діяльність сприяла виключенню можливості потрапляння в сферу діяльності судді фактичних даних, отриманих з не передбачених законом засобів доказування); пострадянський період (орієнтування на реформування судової системи, спостерігається науковий інтерес до розробки нових наукових концепцій щодо вирішення проблем доказів і доказування в цивільному процесі, критеріїв оцінки доказів); сучасний період (стан наукової розробки проблематики належності та допустимості доказів перебуває в позитивній динаміці, постійно змінюється відповідно до вимог сучасності; активно вивчаються та запроваджуються досягнення зарубіжної науки).

2. Комплексному та ґрунтовному дослідженню належності та допустимості доказів у цивільному процесі сприяє розроблення власної

методології, яка є сукупністю підходів, методів, способів дослідження змісту указаних критеріїв оцінки доказів у ретроспективі їх правового регулювання, сучасності та прогнозуванні подальших напрямів вдосконалення правового регулювання; взаємозв'язку належності та допустимості з іншими критеріями оцінки доказів; врахування позитивного зарубіжного досвіду та формулювання висновків, які можуть стати підґрунтям для подальших наукових досліджень.

3. За результатами дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання процесу оцінки доказів зроблено висновок про доцільність запровадження у вітчизняний цивільний процес французького досвіду встановлення змісту допустимості доказу, зокрема через призму неприпустимості порушення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, що значно розширює сферу застосування допустимості, виводячи її далеко за межі формального критерію оцінки доказів. Окрім того, позитивним для подальшого розвитку правового регулювання належності та допустимості доказів в Україні є досвід Естонії щодо чіткого визначення випадків, за яких докази є неналежними та недопустими. Оскільки такий деталізований перелік випадків значно мінімізує неоднакове застосування та трактування судами правових норм, що підвищує рівень судочинства загалом.

4. Належність доказів визначається наявністю зв'язку між змістом фактичних даних та фактами, що підлягають встановленню та мають значення для вирішення справи. Належність доказу є першочерговим критерієм оцінки доказів судом на їх здатність підтвердити або спростувати обставини, необхідні для встановлення у конкретній справі та зв'язок цих доказів з предметом доказування.

5. Застосування критерію належності доказів є підставою класифікації усіх поданих сторонами доказів на належні та неналежні. У разі, якщо за наслідками оцінки доказів суд з урахуванням наведених учасниками справи обґрунтувань визначить, що доказ є неналежним, то такий доказ має бути виключено з кола доказів у справі, на підставі яких суд має ухвалити рішення.

6. Під правилом належності доказів слід розуміти положення процесуального законодавства про обов'язковість дій суду з оцінки доказів, спрямованої на визначення у них відповідної якості – здатності підтвердити або спростувати обставини, необхідні для встановлення у конкретній справі. Докази ж у цілому можуть підтверджувати або спростовувати обставини, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, проте у процесі розумової і процесуальної діяльності судді, спрямованої на визначення меж предмета доказування, надання та оцінку доказів, може виявитися, що такі обставини насправді не мають значення для вирішення справи або доказ не містить інформації про обставини, які підлягають встановленню.

7. Належні докази характеризуються необхідністю встановлення та значущістю фактів, які вони підтверджують, для обрання суддею норм матеріального та процесуального права, що підлягають застосуванню при вирішенні справи та ухваленні рішення.

8. Належність доказів слід розглядати як критерій оцінки, за допомогою якого суд визначає, чи підлягає застосуванню доказ у судовому провадженні та

чи містить він інформацію про обставини, що мають значення для справи та які необхідно встановити для її вирішення, або його необхідно відхилити як неналежний. При цьому суд обов'язково має навести відповідне логічного обґрунтування у мотивувальній частині судового рішення.

9. Діяльність з формування предмета доказування та збору доказів розпочинається особами до моменту подання позовної заяви або відзиву. Оскільки на сторону покладено обов'язок довести саме ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень (ч. 1 ст. 81 ЦПК України), то, доцільно було б доповнити ст. 83 ЦПК України вимогою про зазначення учасником справи, поміж іншого, також того, яку інформацію може містити доказ щодо предмета доказування та яке значення цей доказ може мати для вирішення справи.

10. Суд, попередньо з'ясувавши зміст позовних вимог та заперечень, має визначити норми права, які підлягають застосуванню, та факти, що мають бути встановлені в рішенні. Зазначене дасть можливість сформулювати уявлення судді про предмет доказування у справі. Незважаючи на те, що протягом розгляду справи по суті такі уявлення судді можуть піддаватися змінам, саме вони мають основний вплив на оцінку доказів та, як наслідок, на кінцевий результат розгляду справи.

11. Враховуючи, що питання визначення предмета доказування може розглядатися у підготовчому засіданні після подання відзиву на позовну заяву, пропонується доповнити ст. 83 ЦПК України положенням такого змісту: «у підготовчому засіданні суд може надати сторонам строк для подання додаткових доказів на підтвердження обставин, які входять до предмета доказування, якщо один або кілька учасників справи заявляють про можливість подання таких доказів».

12. Допустимість доказів у цивільному судочинстві поєднує в собі три аспекти: вираження доказу у формі одного із засобів доказування, що визначені законом; законність процедури отримання доказів; можливість підтвердження певних обставин справи лише тими засобами доказування, які законом визначені як єдині, що можуть забезпечити таке підтвердження.

13. Закон повинен регламентувати питання засобів доказування таким чином, щоб видозміна існуючих засобів чи виникнення нових не потребували щоразу внесення змін до процесуального закону, а суд міг самостійно визначати законність поданого йому засобу доказування, застосовуючи загальні норми ЦПК України.

14. Допустимість доказів відіграє одну з провідних ролей у процесі встановлення обставин справи, всебічного її розгляду та подальшого вирішення, саме тому порушення вимоги щодо допустимості доказів повинно бути обов'язковою підставою для скасування судового рішення в порядку апеляційного або касаційного перегляду. Отже, варто внести зміни до статті 376 ЦПК України та доповнити частину 3 пунктом 8 наступного змісту: «порушення норм процесуального права є обов'язковою підставою для скасування судового рішення суду першої інстанції та ухвалення нового

судового рішення, якщо: 8) суд встановив обставини, що мають суттєве значення, на підставі недопустимих доказів».

15. Подані суду докази проходять подвійну оцінку на предмет їх відповідності критерію допустимості: на етапі подання доказів до суду таку оцінку їм повинен надати суб'єкт подання, а суд лише перевіряє відповідні дії суб'єкта подання та, у випадку виникнення сумніву щодо допустимості доказу, він наділений обов'язком самостійного визначення допустимості доказу. Якщо ж, у випадках, визначених законом, суд за своєю ініціативою витребує докази, то він зобов'язаний здійснювати оцінку їх допустимості.

16. Оцінка доказів на предмет їх допустимості повинна відбуватись одразу після отримання учасниками справи усіх доказів, що подаються до суду, та до початку розгляду справи по суті. Питання допустимості доказів суд має розглядати в контексті законності, забезпечення права особи на ефективний та своєчасний судовий захист, рівності змагальних прав сторін.

17. Кожному із визначених в процесуальному законі засобів доказування притаманні індивідуальні особливості перевірки їх на предмет допустимості. Значна частина ознак критерію допустимості доказів безпосередньо чи опосередковано визначена в процесуальному законі, однак додаткові ознаки допустимості доказів визначаються судом при розгляді конкретних справ та з урахуванням їх особливостей. Від того, наскільки чітко та послідовно суддя перевірятиме докази на критерій їх допустимості залежить ефективність усього судового розгляду справи.

18. З метою оптимізації цивільного та цивільного процесуального законодавства України у контексті встановлення належності та допустимості доказів у цивільному процесі пропонується викласти у новій редакції ч. 3 ст. 77 ЦПК України, ч. 4 ст. 77 ЦПК України, а також доповнити ст. 83 ЦПК України, ч. 4 ст. 83 ЦПК України, ч. 3 ст. 376 ЦПК України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Симбірська Є. В. Окремі аспекти значення належності доказів у цивільному процесі. *Прикарпатський юридичний вісник* : зб. наук. пр. 2018. № 1 (22), т. 3. С. 36–41.

2. Симбірська Є. В. Наукові та законодавчі аспекти доказування в цивільному процесі України. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. 2019. № 6. С. 29–34.

3. Симбірська Є. В. Теорія доказування в цивільному процесі: сучасний правовий вимір. *Наукові праці Національного авіаційного університету*. 2019. № 2 (51). С. 98–104.

4. Симбірська Є. В. Окремі процесуальні аспекти допустимості доказів у цивільному судочинстві. *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 118–123.

5. Симбірська Є. В. Допустимість доказів в цивільному процесі: складові елементи критерію допустимості та процедура їх встановлення. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 2. С. 80–82.

6. Симбірська Є. В. Окремі аспекти змісту допустимості доказів у цивільному процесі. *Jurnalul juridic national*. 2019. № 4. С. 108–112.

7. Симбірська Є. В. Проблематика формулювання дефініції «належності доказів» у науці цивільного права. *Visegrad journal on human rights*. 2019. Vol. 2. № 4. С. 88–93.

8. Симбірська Є. В. Правове регулювання правил про належність та допустимість доказів під час демократизації суспільства. *Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми в період реформування демократичного суспільства*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кіровоград, 04 груд. 2015 р.). Кіровоград: КОД, 2015. С. 114–117.

9. Симбірська Є. В. Еволюція правового регулювання правил про належність та допустимість доказів в умовах суспільних трансформацій. *Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій*: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 берез. 2016 р.). Київ: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016. URL: <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp/i-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferenc-30-03>.

10. Симбірська Є. В. Належність та допустимість як критерії оцінки доказів в цивільному процесі (теоретико-правовий аспект). *Актуальні проблеми сучасного розвитку цивільного, міжнародного морського, господарського та транспортного права*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14–15 квіт. 2016 р.). Київ: КДАВТ, 2016. С. 289–292.

11. Симбірська Є. В. Поняття належності доказів у цивільному процесі України. *Актуальні проблеми сучасного розвитку цивільного, міжнародного морського, господарського та транспортного права*: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11–12 квіт. 2018 р.). Київ: ДУІТ, 2018. С. 153–154.

АНОТАЦІЯ

Симбірська Є. В. Належність і допустимість доказів у цивільному процесі України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

Дисертація є завершеним, самостійним, комплексним дослідженням належності та допустимості доказів у цивільному процесі як критеріїв оцінки доказів, порядку вирішення судом питання про належність та допустимість доказів.

У дисертації приділено увагу стану наукової дослідженості проблематики належності та допустимості доказів, виокремлено основні етапи становлення наукової думки про вивчення питань належності та допустимості доказів. Досліджено генезу правового регулювання належності та допустимості доказів, виокремлено основні періоди та їх особливості. Досліджено

зарубіжний досвід правового регулювання критеріїв оцінки доказів, таких, як належність та допустимість.

Надано комплексний науково-правовий аналіз критерію належності доказів у цивільному процесі. Вдосконалено зміст поняття належних доказів. Визначено основні змістовні ознаки належного доказу.

Здійснено комплексний науково-правовий аналіз критерію допустимості доказів у цивільному процесі. Виокремлено ознаки, що в сукупності утворюють зміст критерію допустимості.

На підставі проведеного наукового дослідження та аналізу чинного законодавства України внесено пропозиції щодо вдосконалення окремих правових норм.

Ключові слова: доказ, доказування, засоби доказування, оцінка доказів, критерії оцінки доказів, належність доказів, допустимість доказів.

АННОТАЦИЯ

Симбирская Е. В. Относимость и допустимость доказательств в гражданском процессе Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2019.

Диссертация является завершенным, самостоятельным, комплексным исследованием относимости и допустимости доказательств в гражданском процессе как критериев оценки доказательств, порядка разрешения судом вопроса об относимости и допустимости доказательств.

В диссертации уделено внимание состоянию научной изученности проблематики относимости и допустимости доказательств, выделены основные этапы становления научной мысли в изучении вопросов относимости и допустимости доказательств. Исследовано генезис правового регулирования относимости и допустимости доказательств, выделены основные периоды и их особенности. Изучен зарубежный опыт правового регулирования критериев относимости и допустимости доказательств.

В работе осуществлен комплексный научно-правовой анализ критерия относимости доказательств в гражданском процессе. Усовершенствовано значение понятия относимых доказательств. Определены основные содержательные признаки относимого доказательства: его необходимость для разрешения дела; содействие достижению цели доказывания; способность подтвердить или опровергнуть обстоятельства, обосновывающие заявленные требования или возражения участников дела или имеют другое значение для дела и подлежат установлению при рассмотрении дела и принятии судебного решения; наличие связи содержания доказательства с предметом доказывания; наличие связи содержания доказательства с условиями существования обстоятельств, подлежащих установлению для разрешения дела и принятия

судебного решения; определение в результате умственной и процессуальной деятельности суда.

Получило дальнейшее развитие определение сути стадий выполнения судом и участниками дела своих процессуальных обязанностей по оценке доказательств на предмет их соответствия критерию относимости: подготовительная стадия – оценка доказательств участниками дела на начальных стадиях доказывания в процессе изложения обстоятельств, которыми обосновываются их требования или возражения, указываются доказательства, подтверждающие такие обстоятельства; предыдущая (формальная) стадия – оценка доказательств судом и участниками дела в процессе судебного доказывания при формировании предмета доказывания и собирания доказательств в процессе разрешения судом вопросов об открытии производства по делу, обеспечения доказательств и сбора доказательств по инициативе суда в случаях, предусмотренных гражданским процессуальным законодательством; окончательная стадия – оценка доказательств судом на завершающем этапе доказывания, на основании исследования всех имеющихся в деле доказательств (каждого в отдельности и всех вместе в совокупности и взаимосвязи).

Проведен комплексный научно-правовой анализ критерия допустимости доказательств в гражданском процессе. Усовершенствовано научную дефиницию допустимости доказательств в гражданском процессе, которая определена как законодательный критерий оценки доказательств и процесса доказывания, смысл которого заключается в получении и представлении в суд доказательств в порядке, установленном либо не запрещенном законом, а также в дальнейшем учете судом при рассмотрении дела только тех доказательств и средств доказывания, которые прямо определены законом, а в случае отсутствия такого определения – тех, которые не запрещены законом. Определен перечень признаков, которые в совокупности образуют значение критерия допустимости доказательств: законность источника происхождения доказательства; подтверждение конкретного обстоятельства определенным законом средством доказывания; соблюдение определенной законом процедуры представления доказательств в суд, что в свою очередь включает несколько детализирующих критериев: представление доказательств субъектом, который наделен соответствующим правом или истребования доказательств судом; соблюдение определенных законом сроков представления доказательства в суд; представление доказательств в установленном процессуальном порядке.

Получило дальнейшее развитие определение стадий разрешения вопроса о допустимости доказательств в гражданском процессе, а именно: первая стадия – оценка доказательства на предмет его соответствия критерию допустимости субъектом представления доказательства в суд при сборе доказательств и до момента их представления; вторая стадия – оценка доказательства на предмет его соответствия критерию допустимости всеми участниками дела (кроме субъекта представления доказательства) сразу после получения доказательств от субъекта их представления и в течение всего

времени рассмотрения дела (в случае выявления признаков недопустимости – направление соответствующего ходатайства в суд о невозможности принятия судом поданного доказательства вследствие его недопустимости); третья стадия – разрешение судом вопроса о допустимости доказательства с учетом позиций участников дела; четвертая стадия (имеется в случае, когда участники дела воспользовались своим правом на апелляционное или кассационное обжалование решения суда) – проверка правильности разрешения судами первой и/или апелляционной инстанции вопроса о допустимости доказательств в порядке апелляционного и кассационного производства.

На основании проведенного научного исследования и анализа действующего гражданского процессуального законодательства Украины внесены предложения по усовершенствованию отдельных правовых норм.

Ключевые слова: доказательство, доказывание, средства доказывания, оценка доказательств, критерии оценки доказательств, относимость доказательств, допустимость доказательств.

SUMMARY

Symbirskaya Ye.V. Implement and admissibility of evidence in the civil process of Ukraine. – *On the rights of manuscript.*

Thesis for the degree of Candidate of Sciences in specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law; International Private Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2019.

Thesis is a complete, independent, complex research of implement and admissibility of evidence in the civil process as a criteria of evaluation of the evidence, the order of solution of the issue on the implement and admissibility of evidence by court.

In the thesis the attention is paid on the state of scientific research problematics on the implement and admissibility of evidence. The genesis of legal regulation of implement and admissibility of evidence is investigated, the main periods and their peculiarities are distinguished. According to the research results of foreign experience of legal regulation of the evaluation of evidence criteria such as implement and admissibility. A comprehensive scientific and legal analysis of the criterion of evidence in a civil process is provided. The content of the notion of proper evidence as the evidence, the are capable of confirming or refuting circumstances. For the first time, the main substantive attributes of proper evidence are identified.

A comprehensive scientific and legal analysis of the criterion of evidence in a civil process is provided. The content of the notion of proper evidence as the evidence, the are capable of confirming or refuting circumstances. For the first time, the main substantive attributes of proper evidence are identified.

A complex scientific and law analysis of the admissibility of evidence criterion in the civil process is presented. There is discovered the list of features that together form the content of the criterion of admissibility of evidence.

Based on the analysis of scientific doctrine and current Ukrainian legislation the amendments to improve some legal norms are proposed.

Keywords: evidence, proving, sources of evidence, evaluation of evidence, criteria for evaluating evidence, appropriateness of the evidence, admissibility of the evidence.